

Mülteci Öğrencilerin Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunda Yaşadığı Problemler

Fatma Sucu

fatma_koc33@hotmail.com

Kadir Sucu

vasilyas3@hotmail.com

Mustafa Selçuk Diker

tanrikut1071@gmail.com

Bedriye Doğan

bedriyedogan095026@gmail.com

Çiğdem Demir

anakinra27@gmail.com

Özet

Bu çalışmanın amacı mülteci öğrencilerin Türk Eğitim Sistemi'ne entegrasyonunda yaşadıkları problemlerin incelenmesidir. Savaşlar, kıtlık, iç kargaşa vb. nedenlerle birçok ülke vatandaşı farklı ülkelere zorunlu olarak göç etmek zorunda kalmaktadır. Bu göç olaylarından Türkiye'ye beş milyondan fazla kişi gelmiştir. Bu kişilerin bazıları daimî olarak Türkiye'de kalırken bazıları Türkiye'de belirli bir süre kaldıktan sonra farklı ülkelere gitmektedir. Özellikle Türkiye'de daimî olarak kalan mülteci öğrencilerin Türk Eğitim Sistemi'ne entegrasyon sürecinde yaşadıkları problemlerin ortaya konulması önemlidir. Bu çalışmada veri toplamak amacıyla literatür taramasına başvurulmuştur. Literatür taraması sonucunda bulgular olarak göçmen öğrencilerin %60'ından fazlasının okullandırıldığı ancak ilk ve ortaöğretim kurumlarındaki öğrencilerin dil ile ilgili sorunların yoğun olduğu tespit edilmiştir. Bu sorunlara ek olarak materyal eksikliği, sosyal ve psikolojik sorunlar, akademik başarı sorunları da mevcuttur. Türkiye'deki mülteci öğrencilerin eğitimi konusunda MEB ve AB ortaklığında çalışmalar yapılmaktadır. MEB, PIKTES projesi kapsamında mülteci öğrencilerin eğitim yoluyla entegrasyonu konusunda çalışmalar yapmaktadır. Çalışmanın sonunda mülteci öğrencilerin dil sorunu, kültür sorunu vb. sorunları öncelikle yaşadıklarına ulaşılmıştır. Mülteci öğrencilerin dil sorununun çözülmesi için yabancılara Türkçe öğretilmesine yönelik programların güncellenmesi ve mülteci öğrencilerin Türk öğrencilerle iletişim kurabileceği projelerin geliştirilmesi önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mülteci, Türk Eğitim Sistemi, Entegrasyon.

Abstract

Problems Experienced by Refugee Students in Their Integration to the Turkish Education System

The aim of this study is to examine the problems experienced by refugee students in their integration into the Turkish Education System. Wars, famine, civil unrest, etc. For various reasons, citizens of many countries are forced to migrate to different countries. More than five million people came to Turkey from these migration events. While some of these people stay in Turkey permanently, some go to different countries after staying in Turkey for a certain period of time. It is especially important to reveal the problems experienced by refugee students who stay permanently in Turkey during the integration process into the Turkish Education System. In this research, literature review was used to collect data. As a result of the literature review, it was determined that more than 60% of immigrant students were schooled, but students in primary and secondary schools had intense language-related problems. In addition to these problems, there are also lack of materials, social and psychological problems, and academic success problems. Studies are carried out in partnership with the Ministry of National Education and the EU regarding the education of refugee students in Turkey. MEB is working on the integration of refugee students through education within the scope of the PIKTES project. At the end of the study, refugee students' language problems, cultural problems, etc. It has been reached that the problems they experienced were primarily experienced. In order to solve the language problem of refugee students, it is recommended to update the programs for teaching Turkish to foreigners and to develop projects where refugee students can communicate with Turkish students.

Key Words: Refugee, Turkish Education System, Integration.

GİRİŞ

Göç insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Göç isteğe bağlı olabileceği gibi zorunluluklardan da kaynaklanabilmektedir. Türkiye’deki göç olgusuna bakıldığında Suriye ağırlıklı olmak üzere Afganistan, İran ve Irak’tan göç aldığı görülmektedir. Bu göçlerin büyük çoğunluğunu savaşların tahrip ettiği ortamlar oluşturmaktadır. Türkiye, Suriye’deki iç savaşın başladığı yıllardan itibaren yoğun olarak Suriye’den göç almaktadır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün 2020 yılı verilerine göre, göçmen ve mülteci statüsündeki bu insanların yarıya yakınına çocuklar oluşturmaktadır (Göç İdaresi, 2020).

Türk Dil Kurumu’na göre göç “*ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret*” olarak açıklanmaktadır (Türk Dil Kurumu Sözlüğü, 2020). Oxford Sözlüğüne göre göç, “*iş ya da daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak için yeni bir bölgeye veya başka bir ülkeye insanların hareketleri*”dir (Oxford Dictionary, 2020). Göç hem göçen için hem de göç edilen yerdeki toplum ve otorite için zorlu bir süreçtir. Ancak gönüllü göçlerde göçenlerin ekonomik durumlarının elverişli olması ya da davet edenin iş gücüne katkıda bulunması nedeniyle karşılıklı yararlar sağlanmaktadır. Zorunlu göç de ise, göçe zorlananların içinde bulunduğu güç koşullar her iki tarafı da olumsuz etkileyebilmektedir. Özellikle savaş koşullarının oluşturduğu göç olgusu trajik sonuçlar doğurmaktadır (Özkarlı, 2014; Sezgin & Yolcu, 2016).

Göçmen ve mülteci çocukların en büyük sorunlarından birisi de eğitim alamamak ya da sunulan eğitim imkânlarından istenilen ölçüde yararlanamamak olmaktadır. Türkiye’de hem devlet desteği hem de Avrupa Birliği ve diğer uluslararası kurumların sağladığı fonlarla mülteci ve göçmen çocukların eğitimleri desteklenmektedir. Bunlardan en bilineni Avrupa Birliği tarafından desteklenen PİKTES projesidir (Piktes, 2020). UNICEF’in 2019 rakamlarına göre Türkiye’de eğitim alan Suriyeli çocukların oranı %62’sir. Okul çağındaki Suriyeli göçmen çocukların %38’i eğitim imkânlarından hiçbir şekilde yararlanmadığı görülmektedir (UNICEF, 2020). Göçmen öğrencilerin uyum sorunları üzerine Türkiye’de yapılan akademik çalışmalara bakıldığında ise, Suriyeli çocuklarla ilgili birden fazla uyum sorunu yaşandığı ortaya çıktığı görülmektedir. Türk eğitim sistemi kapsamında göçmen çocukların yaşadığı en önemli sorunlardan birinin dil olduğu ve bu ihtiyacı karşılamak için Millî Eğitim Bakanlığı ile çeşitli sivil toplum kuruluşlarının Türkçe dil kursları açtığı bilinmektedir. Ayrıca Suriyeli öğrencilere ana dillerinde hitap edebilmek için okullara Arapça dersleri konulduğu ve Arapça bilen öğretmen sayılarının artırıldığı Millî Eğitim Bakanlığı tarafından duyurulmaktadır. Bu çalışmalarda Suriyeli öğretmenlere de yer vermek suretiyle çocukların Türk eğitim sistemine entegrasyonunu hızlandırmak amaçlanmaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı hem var olan durumu bir kez daha güncel olarak ortaya koymak ve mülteci öğrencilerin okullarda yaşadıkları uyum sorunlarına dair çözüm önerileri geliştirebilmektir. Bu amaç kapsamında literatürdeki araştırma konusu ile ilgili

yapılmış çalışmalar incelenmiş, elde edilen veriler mülteci öğrencilerin eğitim sürecinde yaşadıkları entegrasyonu anlatan dördüncü bölümde tüm yönleriyle ortaya konulmuştur. Bu çalışmada; Türkiye’de göçmen çocuklara sağlanan eğitim imkanlarını ve eğitim sürecinde yaşanan entegrasyon sorunlarının ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu amaç kapsamında literatürde yapılmış çalışmalardan elde edilen veriler güncel bir değerlendirme ile literatüre kazandırılmaya çalışılmıştır. Araştırma hem Türkiye’nin önemli bir konusu olan mülteci olgusuna katkı sağlamak adına hem de alandaki son veriler üzerinden yeni bir değerlendirme yaparak farkındalığı sürdürmek adına önemli sayılabilecek bir çalışmadır. Bu çalışma; konuyla ilgili çalışma yapan araştırmacılara, mültecilere eğitim hizmeti veren personellere, paydaş kurum ve sivil toplum örgütlerine güncel bir araştırma bilgisi sunması açısından da önemlidir. Mülteci çocukların eğitim alanlarında yaşadıkları sorunlara karşı geliştirilecek öneriler açısından da bu çalışma önemli bir çalışma olmaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada, “bir durumu var olduğu şekliyle betimleyerek ortaya koymaya çalışan tarama modeli” (Karasar, 1984, s. 79) kullanılmıştır. Tarama modeli nitel araştırma yöntemleri kapsamında bir model olarak bilinmektedir. “Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı bir yöntemdir” (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 39). Çalışmada nitel araştırma yönteminin sadece doküman analizi kısmından yararlanılmıştır. Çalışmada tarama modelinin tercih edilmesinde hem daha geniş bir alandan daha zengin içeriklere ulaşma imkânı sağlama avantajı hem de zamanı daha etkin ve verimli kullanma imkânı sağlama etkili olmuştur. Bu araştırma, mülteci öğrencilerin Türk Eğitim Sistemine entegrasyonunda yaşadığı problemleri ele alan mevzuat değişikliklerini, saha çalışmalarını ve teorik çalışmaları tarayarak çalışılmıştır. Bu çalışmada, ön literatür taraması yapıldıktan sonra araştırmanın problemleri oluşturulmuş ve daha sonra kapsamlı kaynak taraması yapılarak çalışmanın verileri elde edilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verileri, Nisan – Mayıs 2020 tarihleri arasında elde edilmiştir. Araştırma sürecinde yurtiçi ve yurtdışı literatür taraması yapılarak konuyla ilgili kapsamlı bulgular elde edilmiştir. Veriler toplanırken; göç, göçmen ve mülteci konularında yapılmış saha çalışmaları, yasal değişiklikler ve kavramsal çalışmalar ön taramadan geçirilmiştir. Ön tarama neticesinde araştırmanın problemleri oluşturulmuş ve daha sonra hem konuyla ilgili birincil kaynaklar (tez, makale vb.) hem de ikincil kaynaklar (teorik bilgiler ve yasal düzenlemelere dair kaynaklar) yeniden taranarak verilerin toplanması tamamlanmıştır. Bu çalışmada veri analizi olarak; doküman analizi (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 39) ve taranan dokümanlardan elde edilen içeriklerin analizi şeklindeki bilimsel yaklaşım (Tavşancıl & Aslan, 2001) tercih edilmiştir. Çalışma, literatür taraması yoluyla elde edilen verilerden doküman analizi yapılarak tamamlanmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Türkiye’de öğrenim gören ve bu alanda sorun yaşayan mülteci öğrencilerin başında Suriyeliler gelmektedir. Türkiye’de MEB ve AB işbirliği içinden göçmen Suriyelilere örgün eğitim imkanları sağlanmaktadır.

Suriyeli Öğrencilere Sağlanan Eğitim İmkânları

Başlangıçta göçmen Suriyelilerin misafir olduğu düşünülerek “Suriyeli Misafir Öğrencilere Türkçe Öğretimi Projesi” ile eğitim imkanları sağlanmaya çalışılmıştır (Büyükkız & Çangal, 2016). MEB, 26 Eylül 2013 tarihinde “Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri” genelgesi yayımlayarak Türkiye’deki göçmen çocukların eğitimleri için uzun vadeli eğitim çalışmaları yapıldığını duyurmuştur. Bu eğitim MEB gözetimi ve denetiminde yapılacak, eğitim içeriği de oluşturulurken Suriye Ulusal Koalisyonu Yüksek Eğitim Komisyonu ile birlikte çalışılacağı ve Arapça eğitimin yanı sıra Türkçe öğrenmek isteyenlere de imkanlar sağlanacağı belirtilmiştir (Tanrıku, 2018).

23 Eylül 2014 tarihinde MEB, Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri Genelgesi (2014/21) ile göçmenlere verilen eğitimlerde ortaya çıkan sorunları çözmeye yönelik bir kılavuzu yürürlüğe koymuştur (MEB, 2014). 2014/21 sayılı Genelge ile Suriyeli öğrencilere transkript/diploma karşılığı denklik verilerek, bu belgelere sahip olmayanların düzeylerini belirlemek için ise yazılı ve sözlü sınavlar yaparak uygun buldukları sınıflara kayıtlarının yapılması amaçlanmıştır. Genelge ile Suriyeli öğrencilere ikamet izni sahibi olmadan da yabancı tanıtma belgesi ile seviyesine uygun okullara kayıt yaptırma hakkı sağlandı. Öğrenciler yıl kaybı yaşamaması diye barınma merkezleri ve Geçici Eğitim Merkezlerindeki eğitimlerine denklik verilmesi ve Türkçe öğrenmeleri için eğitim imkanlarının artırılmasına karar verildi. Ayrıca göçmen öğrencilere burs, yatılılık ve eğitim araç gereç imkanları sağlandı. 2016 yılında GEM’ler kapatılmaya başlanarak göçmen öğrencilerin normal okullarda eğitim almasına başlanmıştır (Özcan, 2018). 2016-2017 eğitim-öğretim yılında göçmen öğrenciler için “Kapsayıcı Eğitim” uygulamasına geçilmiştir (MEB, 2017, s. 7). Böylece farklı kültürden gelen ve farklı ihtiyaçları bulunan öğrencileri öğrenme faaliyetlerine daha çok dahil etmeyi amaçlayan bir eğitime geçilmiştir.

2016 yılında göçmen öğrencilerle ilgilenmesi için MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü bünyesinde Göç ve Acil Durum Daire Başkanlığı kurulmuştur. Böylece göçmen çocukların okullara kaydı, yaşadıkları travmalara karşı psikolojik destek sağlanması, eğitim ortamlarına entegrasyon sağlamaları, ötekileştirilmemeleri ve eğitim personellerinin farkındalıklarının artırılması ile Türkçe ve Arapça öğrenmeleri amaçlanmıştır (Gencer, 2017, s. 841).

Türk Eğitim Sistemi ve Türk Kültürüne Entegrasyonda Sorunlar

Göçmenlerin entegrasyonu için aidiyet hissi çok önemlidir. Aidiyet hissetme düzeyinin artırılmasında eğitim en önemli etkidir (ERG, 2018, s. 6). Bu nedenle eğitim ortamlarında ortaya çıkan her sorun entegrasyonu yavaşlatmakta ve göçmenlerin kendilerini yabancı gibi hissetmelerini kuvvetlendirmektedir. Entegrasyonun bir diğer

kolaylaştırıcı ise, dil ve iletişimdir. Tokdemir toplumda yaşamayı kolaylaştıracak olan dil fonksiyonunu aşağıdaki şekilde anlatmaktadır (Tokdemir, 1999);

“Çevre ile iletişim olanaksızlaştığı anda, ikinci bir dil, yani içinde bulunulan toplumun konuştuğu dil öğrenilmek zorundadır. O halde ikinci dili öğrenmenin ilk ve en önemli nedeni yeni toplumda yerini alma isteğidir. Yani topluma uyum sağlama isteği duymayan, hatta yabancı kültüre yaklaşmamakta direnen bir kimse bile o toplumun dilini öğrenmesi gerektiğini er geç görecektir. Çünkü istese de istemese de o toplumda yaşam sürdürmenin ilk gereği dildir. İkinci dil iki şekilde öğrenilebilir: Okulda (suni olarak) veya "sokakta", yani çevre ile dolaysız temas ile.”

OECD'nin verdiği bilgilere göre, Suriyeli mülteciler fakir oldukları için genellikle şehrin fakir semtlerine yerleştiriliyorlar. Bu semtlerde bulunan başarısı düşük okullara gitmek zorunda kalan Suriyeli çocuklar entegrasyon konusunda dezavantajlı bir duruma düşmektedirler (Coughlan, 2015). Yapılan bir çalışmada kültüre entegrasyonda en önemli etken olan iletişimde yaşanan zorluk öğretmenler tarafından şu şekilde belirtilmiştir (Bulut, Kanat Soysal & Gülçiçek, 2018);

“Suriyeli bir kız çocuğu 6 ay hiç konuşmadı. 6 ayın sonunda benimle konuşmaya başladı. Diğer erkek çocuk da 4-5 ay sonra iletişim kurmaya başladı... Sınıfımızda dilimizi bilmeyen öğrenciler var. Onlarla iletişim kurmak anlaşmak zor. Bu nedenle kendimizi biraz daha adapte etmeye çalışıyoruz. Zorlandığımız çok nokta var... Şöyle herhangi bir oryantasyon çalışması olmadığı için ya da bu çocuklar bodoslama olarak okula geldiği için sıkıntılar yaşanıyor. ... Zorlu bir adaptasyon süresi oluyor. Yani olumsuz etkileri daha fazla”

Türk arkadaş edinme güclüğü yaşayan Suriyeli öğrencilerin kendi aralarında kümeleştikleri ve kendilerini dışarıya karşı kapattıkları bazı öğretmen beyanlarında ortaya çıkmaktadır (Bulut, Kanat Soysal & Gülçiçek, 2018).

“Bu çocuklar kümeleşiyorlar. Sanki tuvalet ihtiyaçları varmış gibi dışarı çıkıyorlar, diğer sınıflardaki çocuklar da çıkıyorlar ve bir küme oluşturuyorlar. Biz ders yaparken, bunun sonradan farkına varıyoruz, koridorları geziyorlar, boş sınıflara girip çıkıyorlar. Daha sonra farkına vardık böyle örgütleniyorlar. ... En temel sorun şimdi Suriyeli çocuklar kendi aralarında gruplaşıyorlar, bizim çocuklar kendi aralarında gruplaşıp onları dışlama duygularına sahipler. Yani sınırdan olsa bile ayrışma var. Sıra arkadaşı seçiminde bile nahoş bir durum oluşuyor çocuklarımızda. Biz ikna etmeye çalışıyoruz, konuşuyoruz. Teneffüslerde her iki milletin çocukları da gruplaşıyor biz aralarına katmaya çalışıyoruz. Bizim çocukları ikna ederek bu ayrışmayı ortadan kaldırmaya çalışıyoruz ama zor oluyor.”

Ertekin ve Taş'ın (2019) çalışmasında da benzer sonuçlara ulaşılmaktadır. Araştırmada mülteci/ göçmen ortaokul öğrencilerinin Türkiye'de eğitim gördükleri okullarda ders aralarında ve teneffüslerde genellikle en az iki kişilik olmak üzere gruplar halinde vakit geçirdikleri görülmüştür (Ertekin & Taş, 2019). Suriyeli öğrencilerin Türk kültürüne ve eğitim sistemine entegre olabilmesinin önündeki en büyük engel olarak dil ve iletişim bariyerlerinin çıktığı görülmektedir.

Mülteci/Göçmen Çocukların Okullaşmasının Önündeki Engeller

Türkiye’de yaşayan göçmen çocukların okula gitmelerinin önündeki en önemli engellerden biri ekonomik kaynaklıdır. Çocukların okula gitmesi masraf, çalışarak ailelerine destek olmaları ise öncelikli hayati bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. 2015 yılında Mersin’e göç eden Suriyeli ailelerin çoğu eşyasız evlerde yaşamaktadır. Çocukları okula gidememektedir. Bu örneklerden birindeki Mohammed okul özlemini şu şekilde belirtmektedir:

“Sınıfın en iyilerindendim ve okumayı öğrenmekten çok zevk alıyordum. Ama şimdi kendi kendime çalışmak istesem bile ne kitabım ne başka bir şeyim var.” 9 yaşındaki Mohammed tekstil atölyesinde çalışarak aile ekonomisine katkı sağlamaktadır (Human Rights Watch, 2015).

28 yaşındaki Nisreen ile yapılan röportajda *“Paramız yok; o yüzden üç küçük çocuğum okula gitmiyor. Buraya en yakın olan [geçici eğitim merkezi] çok pahalı: her çocuk için ayda 60 TL ulaşım ücreti vermek gerekiyor. Bunu ödeyemeyiz”* diyerek ekonomik zorlukları okulun önündeki engel olarak göstermektedir. Gaziantep’te yaşayan bir başka Suriyeli (Um Mohammed) ailenin evindeki üç çocuğun da ekonomik nedenlerden dolayı okula gidemedikleri nineleri tarafından şu şekilde aktarılmaktadır; *“Güçleri yetmiyor. 11 yaşında olan erkek torunumun 5. sınıfa gitmesi lazım ama onun yerine tekstil fabrikasında çalışıyor. Kız kardeşleri bütün gün evde oturuyor ve hiçbir şey yapmıyorlar. En yakın [geçici eğitim merkezi] çok uzakta ve otobüsle gitmek lazım; bizim de bunu karşılamaya gücümüz yok”* (Human Rights Watch, 2015).

Eğitim Sürecindeki Sorunlar

Suriyeli çocukların eğitimden eşit bir şekilde faydalanması, akademik başarı sağlaması ve uyumu zor bir süreçtir. Bu çocukların okullaşmasında ve okula devamlarında önlerine çıkan en önemli sorunlardan birisi de eğitim paydaşlarının çocukların yaşadıklarını bilmemesi ve empati yapamamaları olarak gösterilebilir. Şirin ve Rogers’ın (2015) yaptığı çalışma sonuçlarına göre, “Suriyeli öğrencilerin, %79’unun ailelerinden birilerini kaybettiğini, %60’ının birilerinin öldürüldüğüne tanık olduğu, %30’unun bir şekilde yaralandığı veya fiziksel şiddete maruz kaldığı, %45’inin ise akranlarıyla kıyaslandığında en az 10 kat daha fazla Travma Sonrası Stres Bozukluğu gösterdiği” tespit edilmiştir. Bu nedenle Suriyeli çocukların eğitimiyle ilgilenen eğitim çalışanlarının bu mağduriyetlerin bilincinde olarak ve empati yaparak hizmet vermelerinin faydalı olacağı belirtilmiştir (Akt. Mert & Çıplak, 2017).

Eğitim sürecinde ortaya çıkan bir diğer sorun ise, Türkiye’de GEM aracılığıyla verilen diplomaların bir üst eğitim için geçerli görülmemesidir. Uluslararası bir geçerliliği de bulunmayan bu diplomalar hem üst eğitime kayıta hem de bir meslek icra etmek de geçerli sayılmamaktadır (Tanrıku, 2017). Bu durum Suriyeli çocukların motivasyonlarını düşürmekte ve entegrasyonlarını da güçleştirmektedir.

Şahin’e (2020) göre Suriyeli çocukların eğitimlerinde ortaya çıkan ana sorunlar şu şekilde sıralanabilmektedir; Travma yaşayan çocukların eğitime uyum sağlamada yaşadıkları sorunlar, okulda öğrenci ve eğitim personelleri tarafından kullanılan

önyargılı söylem ve davranışlar nedeniyle bağların kurulamaması, eğitim personellerinin mülteci çocukların eğitimi hakkında yetersiz oluşları, çocukların yanlış yönlendirilmesi, materyal eksikliği, çocukların seviyelerinin belirlenmesinde yaşanan sorunlar (denklik vb. konularda belge sunulamaması) ve Türkçe öğrenme sorunlar (Şahin, 2020).

Dil ve İletişim Sorunu

ÇOÇA (2015) ile Taştan ve Çelik'in (2017) yaptıkları müstakil çalışmalarda Suriyeli çocukların okulda yaşadıkları sorunların en önemlisinin dil yetersizliği olduğu tespit edilmiştir (Moralı, 2018, s. 1440). Beyhan'ın (2018) çalışmasına göre, Suriyeli öğrencilerin dil öğrenme süreçlerinde aşağıdaki sorunlar görülmektedir (Beyhan, 2018, s. 72-73):

Dil öğrenimi üzerine yapılan bir diğer araştırmanın sonuçlarına göre, Suriyeli öğrencilerin soyut kelimeleri öğrenmede, ünlü harfleri yazmada ve çıkarmada sorunlar yaşandığı belirtilmektedir (Moralı, 2018, s. 1434). Bir başka çalışmadaki öğretmen beyanlarında özetle aşağıdaki beyanların ortaya çıktığı görülmektedir (Bulut, Kanat Soysal & Gülçiçek, 2018);

“Temel sorun iletişim. Çocuklarla iletişim ve ailelerle de. İletişim kuramıyoruz. Kursak da Arapça bilen bir başkası yoksa çok zorlanıyoruz yani.”

Ertekin ve Taş'ın (2019) yaptığı çalışmada da Türkçe öğrenen Suriyeli çocukların hem akademik başarıyı hem de kişiler arası iletişim kurmada başarıyı yakaladığı görülmektedir (Ertekin & Taş 2019).

Öğrenme ile İlgili Sorunlar

Moralı'nın (2018) yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre, Suriyeli öğrencilerin Türkçeyi öğrenmelerinde duyuşsal sorunlar, motivasyon eksikliği ve öğrenme konusunda direnç gösterme gibi davranışlar tespit edilmiştir. Suriyeli öğrencilerin ödevleri yapmamaları, derse çalışmamaları birer öğrenme sorunu olarak ortaya konulmuştur. Suriyeli öğrencilerin buldukları sınıfların kalabalık olması, fiziki ortam yetersizliği ve sınıftaki öğrencileri seviyelerinin farklı olması da öğrenme ile ilgili birçok sorunun oluşmasına neden olmuştur (Moralı, 2018, s. 1433, 1437).

Human Rights Watch'a (2015) göre, Türkiye'de devlet okullarında öğrenim gören Suriyeli öğrenciler yaşadıkları travmanın nedeniyle sorunlar yaşadıkları, sene kaybı yaşadıkları için sınıf arkadaşlarıyla uyum kuramadıkları, akranları ile aynı sınıfta olamadıkları için yalnızlık yaşadıkları ve özgüven sorunu nedeniyle psikolojilerinde kırılmalar olmaktadır (Human Rights Watch, 2015). Moralı'nın (2018) çalışmasında, öğrencilerin sorunları arasında ders ortasında kavga etmeleri ve iletişim kurarken şiddete başvurmaları ve disiplinsizlik birer davranışsal sorun olarak gösterilmiştir. Ayrıca Suriyeli öğrencilerde okul kurallarına uyma bilincinin oluşmadığı da araştırma sonuçlarında tespit edilmiştir (Moralı, 2018, s. 1434, 1436).

Turgutlu'da okuyan ve okulu bırakmak isteyen 12 yaşındaki Fatima, Türk öğrencilerin zorbalıkları, küfretmeleri ve alay etmelerinden şikayetçi olmaktadır. Akranlarından 3 sınıf aşağıda bir sınıfa kaydedilen öğrenci yaşadığı sorunları ailesi aracılığıyla okul idaresine aktardığında, idarenin çocuğun velilerine öğrencilerini okuldan almalarını tavsiye etmesi de ayrı bir sorun oluşturmuştur (Human Rights Watch, 2015). Suriyeli çocukların eğitim hizmetleri aracılığıyla entegrasyonlarının zorlaşmasının terör ve suç örgütlerinin işine yarama riski bulunmaktadır. Okullarda başarısız olan çocuklar yasadışı örgütlerin ağına kolay düşmektedir (Tanrıkulu, 2017). Suriyeli mültecilerin Türkiye'de kalıcı oldukları düşünüldüğünde, eğitim yoluyla bu çocukların toplumla entegre olmalarının ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Materyal Temini Sorunu

Yapılan saha araştırmalarına göre göçmen öğrencilerin Türk eğitim sisteminde yaşadıkları en önemli sorunlardan birisinin de materyal eksikliği konusunda olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Beyhan'ın (2018) güncel bir araştırmasına göre, Suriyeli öğrencilerin Türkçe ders materyalleri eksik olduğu için bu durumun öğrencilerin Türkçeyi öğrenme başarılarını olumsuz yönde etkilediği görülmüştür (Beyhan, 2018, s. 74).

Materyal eksikliğinin temelinde göçün çok hızlı gelişmesi, göçmen nüfus sayısının beklenenden çok fazla olması ve ilk başta uzun süre kalabileceklerine dair bir beklentinin oluşmaması gibi nedenler sayılabilir.

MEB, Suriyeli öğrencilerin materyal sorununu çözmeye yönelik hem Arapça içerikli eğitim programları hazırlaması için Suriye Yüksek Eğitim Komisyonu ile iş birliğine gitmekte (Tanrıkulu, 2018) hem de Talim Terbiye Kurulu iş birliğinde "Yabancılara Nasıl Türkçe Öğretilir?" adlı eğitim materyalleri üretmek için çalışmalar yapmaktadır (Tanrıkulu, 2017).

Okula Devam Sorunu

Suriyeli öğrencilerin okula devamlarında sorunlar olduğu ya okula gitmedikleri ya da geç kalma sorunu yaşadıkları tespit edilmektedir. Öğretmenlerin beyanlarına göre, bir gün birkaç öğrenci okula gelmiyor, bir diğer gün ise bir başka öğrenci grubu gelmiyor böylece eğitim öğretimde istenilen seviye yakalanamıyor. Öğrencilerde zamana uyma kuralı oluşmadığı için geç kalmalar sık olmaktadır. Öğrencilerin okula gelmemelerinde geçim sıkıntısı nedeniyle çalışmak zorunda olmaları önemli bir etken olmaktadır (Moralı, 2018, s. 1436).

Okul Aile İşbirliği Sorunları

Suriyeli öğrencilerin eğitimlerine ailelerinden destek gelmediği araştırma sonuçlarında ortaya konulmaktadır. Moralı'nın (2018) araştırmasında Suriyeli öğrencilerin öğretmenleriyle yapılan mülakatlarda okul aile işbirliği şu şekilde beyan edilmektedir (Moralı, 2018, s. 1438-1439);

“Ödev verildiğinde evlerinde yardımcı olacak bir aile bulunmaması, derslerin sadece okulda kalması. Öğrencilerde evde tekrar, ödev yapma ya da Türkçe konuşmak için bir çaba kesinlikle yok. Evde velilerin ne Türkçe ne de Arapça okuma-yazma bilmedikleri için fazla katkıları olmuyor. Velilerle iletişim kuramadığımız ve evde Türkçe konuşulmadığı, Türkçe TV izlenmediği için öğrenme tam olarak gerçekleştirilemiyor. Aileler Türkçe bilmediği için veli ile iletişim kuramıyorum. Veli-öğretmen işbirliği çok zor sağlanıyor ya da hiç sağlanamıyor. Veliler çok ilgisiz”

Maddi Sorunlar

Suriyeli öğrencilerin eğitime erişmelerinde yaşanan en önemli sorunlardan birisi de ekonomik yetersizlikler olmaktadır. Ankara'nın Altındağ ilçesinde 14-16 yaş aralığındaki Suriyeli çocuklar üzerine yapılan bir araştırmadan elde edilen verilerde, “en çok öne çıkan sorunun ailenin okul masraflarını karşılayamadığına, ev ve okul arasındaki mesafenin uzak olmasının ulaşım sorununu” ortaya çıkardığı görülmüştür (Küçükdüveyki, 2019).

Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile AB işbirliği sayesinde Türkiye’de yoksul öğrenciler için ailelerine Şartlı Eğitim Yardımları (ŞEY) kapsamında okul öncesinden itibaren lise son sınıfa kadar örgün eğitime katılan 4-20 yaş arası yoksul öğrencilere düzenli yardımlar yapılmaktadır. Bu yardımın 6 aylık ödemesi 315.77 TL’dir (Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020). Bu yardımın aylık dağılımı öğrenci başına ortalama 52,63 TL’dir. Bu yardım anaokulu, ilkokul, ortaokul ve lise eğitimine göre kademeli olarak 35 TL’den 60 TL’ye göre artmaktadır (ERG, 2018, s. 19). Öğrenci başına düşen yardımın ne kadarının Suriyeli öğrencilere gittiği bilinmemektedir. Ayrıca yardım miktarının düşüklüğünün Suriyeli çocukların okula teşvik edilmesi için yeterli olmadığı da ortadadır.

Sonuçlar ve Öneriler

Bu çalışmanın temel sorusunu mülteci öğrencilerin Türk Eğitim Sisteminde yaşadığı sorunların neler olduğu ve hangi önerilerin getirilebileceği oluşturmaktadır. Bu kapsamda, Türkiye’de okula giden göçmen öğrencilerin birçok sorunu olduğu yapılan saha çalışmalarında ortaya çıkmaktadır. MEB, AFAD, Göç İdaresi ve STK’ların yoğun gayretlerine rağmen göçmen kitlenin nüfus yoğunluğunu da göz önünde bulundurduğumuzda sorunların devam etmesi anlaşılabilir olmaktadır. Türkiye mülteci nüfus oranı açısından dünyada ilk sırada yer almaktadır. Farklı bir kültüre ait insanların başta ekonomik sorunlar olmak üzere kültürel uyum, dil ve iletişim sorunu, ötekileştirme, eğitimden yeterince yararlanamama, yaşanan travmaları atlatmada yeterli psikolojik desteği alamama ve bürokratik sorunları aşamamak gibi birçok engelle karşılaşmaktadır. Göçmen öğrencilerin ve ailelerinin yaşadıkları bu sorunlar okula uyumlarını da sekteye uğratmaktadır.

UNICEF Türk öğretmenlerin, mülteci çocuklarla empati yapabilecek ve onların sosyo psikolojik sorunları ile ilgilenebilecek bir tecrübelerinin bulunmadığını ve bu konuda eğitim almaları gerektiğini belirtmektedir (Human Rights Watch, 2015). Suriyeli çocukların dil sorunu akademik başarılarını etkilemektedir. Bunun yanı sıra

GEM'lerden alınan diplomaların geçersiz olması da entegrasyon önündeki en önemli engellerden birisidir.

Suriyeli kız çocuklarının erken evlendirilmesi ve erkek çocukların da çalıştırılmaları eğitim yoluyla entegrasyonun önündeki engellerdendir. Aile Bakanlığı – AB işbirliğinde sağlanan ŞEY miktarının okula teşvik için yeterli olmadığı ortadadır. Ayrıca yapılan araştırmalarda, okullardaki eğitim personellerinin Suriyeli öğrencilere ve ailelere karşı kullandıkları dil ve davranışsal yaklaşımlar entegrasyonu olumsuz yönde etkilediği yönündedir.

Öneriler

Araştırma konusu ile ilgili yapılan tarama sonucunda ortaya çıkan sorunlara yönelik aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Suriyeli öğrencilerin eğitim yoluyla topluma entegrasyonu konusunda en önemli sorun dil alanında görülmektedir. Bu nedenle etkin ve etkili Türkçe dil kurslarının hem örgün eğitim hem de yaygın eğitim yoluyla sağlanması gerekmektedir.
- Suriyeli çocukların okula erişiminde ortaya çıkan bilgi ihtiyacının giderilmesi gerekmektedir. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNİCEF) ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) gibi uygulayıcı ortaklarla birlikte çalışılarak, erişimin daha zor olduğu yerlerdeki de dahil olmak üzere tüm Suriyeli mültecilere, okula kayıt yaptırmak için gerekli bilgi yardımının yapılması gerekmektedir.
- Suriyeli ebeveynler maddi olarak desteklenmeli ve böylece çocuklarının çalışması önlenmelidir. Kamu otoriteleri ve STK'ların işbirliği ile okula teşvik edici maddi yardımlar artırılmalıdır.
- Toplumsal uyum ile ilgili sorunlara eğilirken ele alınması gereken temel unsurlardan biri okul müdürlerinin ve öğretmenlerin Suriyeli öğrencilere yönelik tutumlarının değişmesinin sağlanmasıdır.
- 2014/21 No.lu MEB Genelgesi'nin gerektirdiği üzere, Suriyeli mülteci ailelerin Türk devlet okullarına hiçbir kısıtlama olmadan erişebilmelerini sağlanmalıdır.
- GEM'lerden alınan diplomalara denklik verilmesi için yasal düzenleme, tamamlayıcı (telafi) eğitimi vb. çalışmalar yapılmalıdır. Suriyeli çocukların GEM'den aldıkları diplomalarla eğitimlerine devam edebilmeleri sağlanmalıdır.
- Suriyeli ve Türk çocukların kaynaşmaları için sanat, spor ve kültür faaliyetleri; ailelerin kaynaşması için kermesler vb. faaliyetleri yapılmalı ve tarafların birbirleri hakkındaki önyargıları kırılmalıdır. Bu konuda MEB, Aile Bakanlığı ve il/ilçe müftülükleri ile yerel yönetimlere ve STK'lara önemli görevler düşmektedir.

Kaynaklar

Aile Çalışma Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, (2020). *Haberler*. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/haberler/bakan-selcuk-sartli-egitim-yarimindan-yararlanan-lise-ogrencilerine-egitim-donemleri-basinda-tesvik-odemesi-yapildi/> Adresinden 16.06.2020 Tarihinde Alındı.

- Beyhan, D. (2018). *Suriyeli Öğrencilerin Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonu Projesi Kapsamında Geçici Eğitim Merkezlerinde Görev Yapan Dil Öğreticilerinin Dil Öğretirken Karşılaştıkları Sorunlar Ve Çözüm Önerileri*. (Yüksek Lisans Tezi). Siirt Üniversitesi Sosyal Bil. Enst.
- Bm Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Tesilciliği. (24.05.2020). *Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme*. Mültecilerle Dayanışma Derneği: [Http://Www.Multeci.Org.Tr/Wp-Content/Uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.Pdf](http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf) Adresinden 24.05.2020 Tarihinde Alındı
- Bmmyk. (2001). *Dünya Mültecilerinin Durumu: İnsani Yardımın Elli Yılı*. Ankara: Bmmyk.
- Bulut, S., Kanat Soysal, Ö. & Gülçiçek, D. (2018). Suriyeli Öğrencilerin Türkçe Öğretmeni Olmak: Suriyeli Öğrencilerin Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(2), 1210-1238
- Büyükikiz, K. K., & Çangal, Ö. (2016). Suriyeli Misafir Öğrencilere Türkçe Öğretimi Projesi Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (Teke) Dergisi*, 5(3), 1414-1430
- Coughlan, S. (2015). *Göçmenler Eğitimdeki Başarıyı Zedeler Mi?* Bbc News: [Https://Www.Bbc.Com/Turkce/Haberler/2015/11/151117_Gocmen_Egitim](https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/11/151117_gocmen_egitim) Adresinden 01.06.2020 Tarihinde Alındı.
- Erg. (2018). *Bir Arada Yaşamı Ve Geleceği Kapsayıcı Eğitimle İnşa Etmek*. İstanbul: Erg.
- Ertekin, A. & Taş, A. (2019). *Mülteci/Göçmen Öğrencilerin Eğitim-Öğretimde Karşılaştıkları Sorunlar Ve Çözüm Önerileri*. Ejer Congress 2019 Bildiri Özetleri Kitabı. S. 648-650. Ankara Üniversitesi. Anı Yayıncılık. Ankara
- Gencer, T. E. (2017). Göç Ve Eğitim İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme: Suriyeli Çocukların Eğitim Gereksinimi Ve Okullaşma Süreçlerinde Karşılaştıkları Güçlükler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(54), 838-851.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (02.06.2020). *Hakkımızda*. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: [Https://Www.Goc.Gov.Tr/Hakkimizda](https://www.goc.gov.tr/hakkimizda) Adresinden 02.06.2020 Tarihinde Alındı
- _____. (02.06.2020). *Türkiye'de Geçici Koruma*. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: [Http://Www.Goc.Gov.Tr/Turkiyede-Gecici-Koruma.Html](http://www.goc.gov.tr/turkiyede-gecici-koruma.html) Adresinden 02.06.2020 Tarihinde Alındı
- Human Rights Watch. (09.11.2015). *“Geleceğimi Hayal Etmeye Çalıştığımda Hiçbir Şey Göremiyorum” Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitime Erişiminin Önündeki Engeller – Kayıp Nesil Olmalarını Önlemek*. Human Rights Watch:

<https://www.hrw.org/tr/report/2015/11/09/283247> Adresinden 01.06.2020 Tarihinde Alındı

Hürriyet. (04.03.2020). *Türkiye’de Suriyeli Çocukların Okullaşma Oranı Yüzde 63 Oldu.* <https://www.hurriyet.com.tr/egitim/turkiyede-suriyeli-cocuklarin-okullasma-orani-yuzde-63-oldu-41461020> Adresinden 14.06.2020 Tarihinde Alındı.

Karasar, N. (1984). *Bilimsel Araştırma Metodu*. Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık.

Küçükduveyki, E. (2019), *Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeli Çocukların Eğitim Alanında Yaşadıkları Sorunlar Ve Sosyal Desteklerinin İncelenmesi: Altındağ Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Meb. (2012). *Batılı Ülkelerden 2 Saat Az Ders Veriyoruz*. Meb: <http://www.meb.gov.tr/haberler/2012/03102012.pdf> Adresinden 01.06.2020 Tarihinde Alındı

Mert, İ. S. & Çıplak, B. (2017). Suriyeli Ve Diğer Yabancı Öğrencilerin Türk Eğitim Sistemine Adaptasyonu Ve Okul İçi İletişimlerine Yönelik Bir İnceleme. *Uluslararası İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*. 3 (2) , 68-79.

Moralı, G. (2018). Suriyeli Mülteci Çocuklara Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(15), 1426-1449.

Oxford Dictionary (15.06.2020). *"Migration"* Başlığı. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/migration?Q=Migration> Adresinden 15.06.2020 Tarihinde Alındı.

Özcan, A. S. (2018, Şubat). Çokkültürlülük Bağlamında Türkiye’nin Suriyeli Öğrencilere Yönelik Eğitim Politikası. *Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 17-29.

Piktes. (2020, 06 02). *Piktes*. Piktes: <https://piktes.meb.gov.tr> Adresinden 02.06.2020 Tarihinde Alındı

Özkarlı, F. (2014). Suriye'den Türkiye'ye Göç Ve Suriyelilerin Enformel İstihdamı (Mardin Örneği). (Yüksek Lisans Tezi). Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mardin.

Şahin, B. (2010). Almanya’daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaştırması: Kültürleşme. *Bilig. Güz. Sayı 55*: 103- 134

Şahin, H. (2020). Göç Olgusu, Mülteci Çocukların Eğitimi Ve Suriyeli Mülteci Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonu Süreci. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 9(1), 377-394

- Tanrıkulu, F. (2017). Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Çocukların Eğitim Sorunu Ve Çözüm Önerileri, *Liberal Düşünce Dergisi*, 22(86), 127-144.
- Tanrıkulu, F. (2018). Suriye Krizi Sonrası Türkiye’deki Sığınmacıların Ve Göçmenlerin Eğitimi: Geçmiş, Bugün Ve Gelecek Perspektifleri, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 2585-2604.
- Tavşancıl, E. Ve Aslan, E. (2001). Sözel, Yazılı Ve Diğer Materyaller İçin İçerik Analizi Ve Uygulama Örnekleri. Epsilon Yayınevi, İstanbul.
- Tokdemir, A. (1999). Anadil Ve İkinci Dil. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (Sefad)/Selçuk University Journal Of Faculty Of Letters*, (13), 21-24.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü (15.06.2020). "Göç" Başlığı <https://sozluk.gov.tr/> Adresinden 15/06/2020 Tarihinde Alınmıştır.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma*. Ankara: Seçkin.